

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма	«Банківський бізнес»

Форма здобуття освіти: *очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Організація фінансового моніторингу у банку»

здобувача Березовчука Миколи Михайловича
(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____ *(підпис здобувача)*

Науковий керівник:

канд.екон.наук, доцент,

професор кафедри банківської справи та страхування
(наукова ступінь, учене звання, посада)

Т. І. Стецюк
(Прізвище, ініціали)

_____ *(підпис)*

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____

(підпис)

Л.О. Примостка

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 58 сторінок, 3 таблиці, 7 рисунків, список використаних джерел із 42 найменувань.

« Організація фінансового моніторингу у банку»

Об'єктом дослідження. Фінансовий моніторинг у банку.

Предмет дослідження. Фінансові відносини між банківськими установами, їх клієнтами та державними органами, що виникають у процесі здійснення фінансового моніторингу.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - обґрунтування теоретичних і практичних аспектів здійснення фінансового моніторингу в банківських установах, виявлення сучасних проблем і викликів та визначення перспектив його розвитку в умовах цифровізації фінансового сектору.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

розкрити економічну сутність поняття «фінансовий моніторинг» та обґрунтувати його значення;

- визначити основні складові фінансового моніторингу як інструменту забезпечення фінансової безпеки держави та банків;

- здійснити аналіз організації фінансового моніторингу в банківській установі;

- проаналізувати організаційну структуру підрозділу фінансового моніторингу та функціональні обов'язки відповідальних осіб;

- обґрунтувати значення ризик-орієнтованого підходу у діяльності банківської установи при здійсненні фінансового моніторингу;

- на основі проведеного дослідження виявити ключові проблеми, що перестают перед банками під час проведення фінансового моніторингу в умовах воєнного стану;

- визначити напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу в банках та зробити відповідні висновки.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в узагальненні підходів до сутності фінансового моніторингу, визначення його ролі в діяльності банків та розробці рекомендацій щодо вдосконалення його організації. Результати дослідження можуть бути використані в ПАТ АБ «Південний» для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу та протидії легалізації злочинних доходів.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2026

Рік захисту роботи 2026

Ключові слова: фінансовий моніторинг, банк, ризик-орієнтований підхід, легалізація доходів, належна перевірка клієнта, фінансова безпека.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1 Сутність фінансового моніторингу як інструменту забезпечення фінансової безпеки банку.....	7
1.2 Нормативно-правові засади фінансового моніторингу в Україні: Міжнародні та національні стандарти.....	18
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ».....	30
2.1 Організаційна структура фінансового моніторингу	30
2.2 Ризик орієнтований підхід як основа фінансового моніторингу банку.....	34
РОЗДІЛ 3 ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ.....	42
3.1. Типологічні схеми відмивання доходів у банківському секторі України	42
3.2. Напрями вдосконалення організації фінансового моніторингу в банківських установах в умовах цифровізації	47
ВИСНОВОК	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми. Протидія легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму набула особливої актуальності упродовж XX-XXI століття і залишається однією з ключових глобальних проблем сучасності. Інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин, поглиблення фінансової інтеграції та стрімке поширення цифрових технологій створюють нові можливості для здійснення фінансових операцій, але водночас формують додаткові ризики використання фінансової системи у протиправних цілях. Посилення глобалізаційних процесів розвиток дистанційного банківського обслуговування та електронних платіжних систем сприяють активізації транснаціональної злочинності, що зумовлює необхідність формування ефективної системи фінансового моніторингу у банківському секторі.

Ключова роль у системі протидії легалізації коштів та фінансування тероризму відіграють банківські установи, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Вони забезпечують виявлення підозрілих фінансових операцій, здійснюють ідентифікацію клієнтів та аналіз фінансових ризиків, що є основою ефективного функціонування системи фінансового моніторингу.

У контексті євроінтеграційних процесів Україна здійснює активну адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій FATF та норм Європейського союзу, що передбачає вдосконалення механізмів фінансового моніторингу та підвищення прозорості фінансової системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації фінансового моніторингу та протидії легалізації доходів досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: О. Татяненко, Т. Стецюк, О. Димніч, Д. Сливка, В. Квашиш, М. Берізка, М. Бормотова, К. Мухіна, Л. Воронова, М. Кучерявенко, Н. Пришва, А. Крименко, А. Хмелюк, М.Березовчук, Д.Шияна, та інші. Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів фінансового моніторингу

зробили також зарубіжні дослідники. Їхні наукові напрацювання свідчать про високий рівень зацікавленості у підвищенні ефективності функціонування системи фінансового моніторингу, однак окремі питання організації цього процесу в банках в умовах воєнного стану потребують подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Обґрунтування теоретичних і практичних аспектів здійснення фінансового моніторингу в банківських установах, виявлення сучасних проблем і викликів та визначення перспектив його розвитку в умовах цифровізації фінансового сектору.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити економічну сутність поняття «фінансовий моніторинг» та обґрунтувати його значення;
- визначити основні складові фінансового моніторингу як інструменту забезпечення фінансової безпеки держави та банків;
- проаналізувати нормативно-правову базу фінансового моніторингу відповідно до міжнародних і національних стандартів: зробити відповідні висновки;
- здійснити аналіз організації фінансового моніторингу в банківській установі;
- проаналізувати організаційну структуру підрозділу фінансового моніторингу та функціональні обов'язки відповідальних осіб;
- обґрунтувати значення ризик-орієнтованого підходу у діяльності банківської установи при здійсненні фінансового моніторингу;
- на основі проведеного дослідження виявити ключові проблеми, що перешкоджають перед банками під час проведення фінансового моніторингу в умовах воєнного стану;
- проаналізувати типологічні схеми відмивання коштів та способи їх виявлення;
- визначити напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу в банках та зробити відповідні висновки.

Об'єкт дослідження. Фінансовий моніторинг у банку.

Предмет дослідження. Фінансові відносини між банківськими установами, їх клієнтами та державними органами, що виникають у процесі здійснення фінансового моніторингу.

Методи дослідження. у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: логіко-діалектичний - для розкриття сутності фінансового моніторингу; логіко-історичний - для аналізу його розвитку; метод порівняльного аналізу - для дослідження сучасного стану фінансового моніторингу; системний аналіз та узагальнення - для виявлення проблем та формування напрямів удосконалення; графічний метод і метод побудови аналітичних таблиць - для наочного відображення результатів дослідження.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні наукових підходів до розуміння сутності фінансового моніторингу та його ролі у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи. Методична значущість полягає у систематизації підходів до організації фінансового моніторингу та оцінки ризиків у діяльності банківських установ. Практична значущість отриманих результатів: полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення організації фінансового моніторингу в банках з метою підвищення ефективності виявлення підозрілих операцій та зниження фінансових ризиків.

Основні положення та результати дослідження були представлені на 93-й студентській науково-практичній конференції, присвяченій 120-річчю КНЕУ «Інноваційні проєктні рішення на шляху до економічного відродження України» за результатами якої опубліковано тези доповіді «Фінансовий моніторинг як ключовий інструмент забезпечення фінансової безпеки банківської системи». Київ, КНЕУ2026.cURL:<https://drive.google.com/file/d/1-K5h-UDghU3oSQj0yclrFpydvc91pxy/view>

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу, зокрема рекомендації FATF, матеріали Національного

банку України, наукові публікації, статистичні дані, а також аналітичні матеріали банківських установ.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок. Робота містить 7 рисунків, 3 таблиці. Список використаних джерел налічує 42 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність фінансового моніторингу як інструменту забезпечення фінансової безпеки банку

Процес відмивання та легалізації коштів набув поширення у 30-х роках ХХ століття. Передумовою його появи стало ухвалення 18-ї поправки до Конституції США від 17 січня 1920 року, яка передбачала заборону виробництва, продажу та розповсюдження алкогольних напоїв через громадські заклади, крамниці, магазини та інші точки збуту алкогольної продукції [1].

Саме в цей період сформувалося поняття «відмивання коштів». Суб'єкти, які отримували значні прибутки від незаконного виробництва та продажу алкоголю, змушені були приховувати джерела походження коштів. З цією метою частина коштів інвестувалася у легальний бізнес, зокрема у мережі пралень самообслуговування. Прибутки від незаконної діяльності змішувалися з доходами від легальної діяльності та надалі легалізувалися. Відтоді процес незаконної легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, отримав назву «відмивання коштів» [2, с 10].

На сьогодні у більшості країн світу, зокрема і в Україні, суб'єкти незаконної діяльності- представники тіньового бізнесу, корумповані посадові особи використовують різноманітні канали для легалізації коштів. Серед них: операції з криптоактивами, відкриття рахунків в офшорних зонах, та інших юрисдикціях, які не проводять належним чином заходи з протидії легалізації коштів та фінансування тероризму.

Дослідження, проведене компанією «Ernst & Young» в 2025 році за підтримки Mastercard, виявило, що 19,3% ВВП України перебуває в тіньовому

секторі економіки[3]. Це зумовлює необхідність поселення протидії тіньовим фінансовим потокам, особливо в умовах інтеграції України до європейського фінансового простору.

Вагому роль у цьому процесі відіграє система фінансового моніторингу, яка є важливим інструментом забезпечення протидії легалізації коштів, фінансування тероризму та зброї масового знищення. Відповідно до закону України « Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення № 361-IX фінансовий моніторинг визначається як сукупність заходів, що здійснюється суб'єктами фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії легалізації доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення[4].

Питання функціонування фінансового моніторингу неодноразово висвітлювалося у наукових працях вітчизняних дослідників зокрема,....О. Татяненко розглядає фінансовий моніторинг як комплекс заходів, які банки здійснюють, щоб запобігати незаконним фінансовим операціям, таким як відмивання грошей, фінансування тероризму чи інші шахрайські дії. [5.с92]

.... Т. Стецюк та О.Димніч визначають систему фінансового моніторингу у фінансовій установі як комплекс заходів, спрямованих на виявлення та запобігання фінансовим злочинам, зокрема відмиванню доходів отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму [6,с 8].

.... Д. Сливка, та В. Квашич визначають фінансовий моніторинг як діяльність, спрямовану на виявлення незаконно отриманих доходів та запобігання фінансування тероризму М. Березка трактує фінансовий моніторинг як сукупність заходів суб'єктами фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції на предмет їх причетності до процесів легалізації коштів. Натомість науковці М. Бормотова та К. Мухіна розглядають фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю, спрямовану на протидію та запобігання легалізацію коштів і майна. Натомість науковці Л.Воронова, М. Кучерявенко та Н. Пришва поділяють думку з

науковцями М. Бормотова та К. Мухіна та визначають фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю та, певним чином як окремий інститут фінансового права, що визначає управління фінансами, яке містить усі елементи механізми фінансового контролю. А. Крименко розглядає фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю, що здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та спрямована на виявлення операцій, пов'язаних із легалізацією доходів здобутих злочинним шляхом. Науковець А. Хмелюк відзначає, що категорії фінансовий моніторинг більш притаманним є безперервне відстеження фінансової діяльності, яке здійснюється у формі комплексу наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, що забезпечують системний контроль (стеження, а не спостереження) за станом та тенденціями розвитку і діяльності суб'єктів господарювання [7 с 152].

....М.Березовчук. відзначає, що фінансовий моніторинг у системі публічного управління доцільно розглядати як комплекс організаційно, правових, інформаційно- аналітичних та технологічних заходів, спрямованих запобігання фінансовим порушенням, мінімізацію ризиків нецільового використання бюджетних коштів і забезпечення прозорості фінансових потоків. Його функціонування базується на ризик-орієнтованому підході, що передбачає ідентифікацію, оцінювання та ранжування фінансових потоків із подальшим застосуванням первинних або корегувальних заходів[8 с 982].

Ми поділяємо позицію дослідників М. Бормотова та К. Мухіна, оскільки фінансовий моніторинг є особливою формою контролю, що включає: перевірку клієнтів, санкційних списків, а також їх можливої причетності до резонансних розслідувань.

Таким чином, фінансовий моніторинг доцільно розглядати як систематичний і послідовний процес фінансового контролю спрямований на виявлення та запобігання незаконному отриманню активів внаслідок протиправної діяльності відповідно до норм як міжнародного, так і національного законодавства.

Процес побудови та функціонування системи фінансового моніторингу включає низку ключових елементів, а саме: мету, принципи, та функції, які розкривають сутність фінансового моніторингу та визначають його роль у забезпеченні фінансової безпеки держави. Ключовим елементом цієї системи є мета, яка визначає загальну спрямованість і пріоритети її функціонування.

Метою фінансового моніторингу на макроекономічному рівні є максимальне сприяння прозорості, стабільності та безпеці фінансової системи держави. На мікроекономічному рівні метою фінансового моніторингу є забезпечення протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового ураження[2 с15].

На наш погляд, цілі фінансового моніторингу на макроекономічному рівні, так і на мікроекономічному рівні перебувають у тісному взаємозв'язку, оскільки досягнення прозорості, стабільності фінансової безпеки держави є неможливим без ефективної протидії фінансовим злочинам як на рівні фінансових установ, так і на державному рівні. Злагоджений взаємозв'язок органів державної влади та фінансових установ, передусім банківських, сприятиме формуванню єдиної стратегічної мети- зниження рівня тіньової економіки України та запобіганням незаконній діяльності.

Досягнення визначених цілей фінансового моніторингу забезпечується через дотримання відповідних принципів, які визначають основні підходи до його організації та здійснення. Принципи фінансового моніторингу формують основу ефективного функціонування цієї системи та забезпечують узгодженість дій усіх суб'єктів.

Принципи фінансового моніторингу включають оперативність і безперервність, системність та релятивність, а також ефективність[9].

Принцип оперативності та безперервності полягає в тому, що процес ідентифікації та верифікації клієнтів, виявлення підозр щодо легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, а також встановлення належності клієнтів до категорії публічно значущих осіб має здійснюватися у найкоротші терміни та на постійні основі. Безперервність проведення ідентифікації

та верифікації клієнтів та оцінювання рівня ризику дає змогу мінімізувати як регулятивні, так і міжнародні ризики, пов'язані з накладання штрафів, застосуванням санкцій і погіршення ділової репутації банківської установи та держави. Так і репутаційні ризики, що виникають унаслідок втрати довіри, передусім з боку клієнтів та інвесторів, через формування несприятливого інформаційного середовища навколо банківської установи.

Принцип системності полягає в налагодженні ефективної системи комунікації між різними структурними підрозділами банку, регуляторами, що забезпечує своєчасне виявлення, оцінювання, та мінімізацію ризиків, а також вжиття відповідних заходів щодо протидії незаконним фінансовим операціям. Принцип релятивності у свою чергу, полягає у встановленні чітких норм і процедур здійснення фінансового моніторингу, яких зобов'язані дотримуватися суб'єкти фінансового моніторингу.

Принцип ефективності на думку дослідників... І. Дякова та Д. Шияна полягає у здатності національної системи фінансового моніторингу з найменшими втратами запобігати та протидіяти процесам легалізації злочинних коштів.[10, с.136].

На наш погляд, саме принцип ефективності є провідним принципом серед наведених принципів проведення фінансового моніторингу- як на національному рівні, зокрема на рівні державних органів і банківських установ, так і на міжнародному рівні- кінцевим результатом є досягнення практичної ефективності вжитих заходів з протидії легалізації коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму й зброї масового ураження. Водночас усі зазначені принципи є взаємозалежними, адже без дотримання принципів оперативності та безперервності, а також системності й регулятивної неможливо сформувати ефективну систему фінансового моніторингу як на національному, так і міжнародному рівні. Принцип ефективності у цьому контексті, виступає узагальнюючим і визначальним, оскільки він відображає кінцевий результат реалізації інших принципів.

Реалізація принципів фінансового моніторингу знаходить своє відображення у його функціях, які розкривають практичні напрями впливу на діяльність банківських установ. Функції фінансового моніторингу визначають його прикладне значення та забезпечують досягнення поставлених цілей.

Фінансовий моніторинг виконує низку функцій, до яких належить: захисна, інформаційна, контроль-наглядова та оперативна-аналітична [2, с 20].

Захисна функція полягає у своєчасному виявленні сумнівних фінансових операцій. Завдяки постійному моніторингу банки оперативно вживають ряд відповідних заходів, знижують ймовірність настання несприятливих ситуацій та мінімізують ризики для своєї діяльності.

Інформаційна функція полягає в тому, що під час здійснення фінансового моніторингу банківські установи збирають, обробляють та перевіряють інформацію про клієнтів. У разі підтверджених фактів зловживань або виявлення підозрілих дій, пов'язаних із легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом, чи фінансуванні тероризму, банки передають інформацію уповноваженим державним органам, а за необхідністю міжнародним організаціям.

Такі дії, по-перше сприяють зменшення регулятивного ризику для банківської установи.

По-друге, відображають виконання банками їхньої суспільної функції, що полягає в забезпеченні зниження рівня незаконної діяльності в межах держави та підтриманні безпеки міжнародного фінансового простору.

Контрольно-наглядова функція полягає у постійному моніторингу рахунків клієнтів, проведенні ідентифікації та верифікації клієнтів, а також перевірці їх наявності у національних і міжнародних санаційних списках. Реалізація цієї функції дає змогу відстежувати рух коштів, своєчасно виявити підозрілі операції та вживати заходи щодо зменшення масштабів легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму.

Оперативно-аналітична функція полягає у постійному аналізі інформаційного середовища, оцінювання ризиків клієнтів, встановлення нових законів, рекомендацій як на національному, так і міжнародному рівні.

Важливу роль у реалізації цієї функції відіграє координація банківських установ з правоохоронними органами. Ключовим елементом такої взаємодії є діяльність спеціально уповноваженого органу: Державної служби фінансового моніторингу України, яка здійснює збір, накопичення та аналіз інформації про фінансові операції. За результатами обробки даних, у разі виявлення ознак фінансових правопорушень, відповідні матеріали передаються до правоохоронних органів. Ефективність цієї взаємодії значною мірою залежить від налагодженого обміну інформацією між банками, Державною службою фінансового моніторингу та правоохоронними органами.

Суттєвим аспектом розкриття сутності фінансового моніторингу є не лише визначення його функцій, але й розуміння того, як саме ця система організована та функціонує на практиці в Україні.

Важливою складовою організації фінансового моніторингу в Україні є функціонування дворівневої системи, яка включає державний та первинний рівні. Така структура забезпечує комплексність, послідовність і ефективність протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Державний рівень фінансового моніторингу представлений суб'єктами державного фінансового моніторингу, до яких належать Державна служба фінансового моніторингу України, Національний банк України та інші уповноважені органи. Їх діяльність спрямована на формування та реалізацію державної політики у цій сфері, здійснення нагляду, аналізу інформації та координацію взаємодії між суб'єктами системи.

Первинний рівень формують суб'єкти первинного фінансового моніторингу - банки та інші фінансові установи. Вони безпосередньо здійснюють ідентифікацію та верифікацію клієнтів, аналіз фінансових операцій, оцінювання ризиків та виявлення підозрілої діяльності [4].

Між банками як суб'єктами первинного фінансового моніторингу та суб'єктами державного фінансового моніторингу на законодавчому рівні встановлено тісний зв'язок. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу

зобов'язані у разі виявлення підозрілих фінансових операцій, операцій із невстановлених джерел походження коштів або операцій на користь публічно значущих осіб, інформація про яких відсутня повідомити про такі факти не пізніше наступного робочого дня Державну службу фінансового моніторингу України яка є спеціально уповноваженим органом с питань запобігання легалізації коштів, фінансування тероризму, та зброї масового ураження. У разі виявлення підозрілих дій банківські установи зобов'язані негайно зупинити видаткові операцій шляхом блокування активів відповідних осіб та інформувати клієнтів про вжиті заходи з надання обґрунтованих причин таких дій. Замороження активів може також здійснюватися на підставі віднесення осіб до переліку терористів або осіб, причетних до терористичної діяльності, фінансового шахрайства чи інших видів незаконної діяльності, за рішенням суду, постановами органів прокуратури, поліції чи інших правоохоронних органів. Строк блокування активів визначається відповідним рішенням уповноважених органів у разі закінчення встановленого строку та відсутності повідомлення про його продовження банківська установа зобов'язана протягом трьох робочих днів розблокувати активи відповідних осіб [4].

Узагальнюючи вище викладене прослідковується тісний взаємозв'язок між державним і первинним рівнем, який полягає у своєчасному обміні інформацією про фінансові операції, що можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю.

Така взаємодія підвищує ефективність виявлення фінансових правопорушень та сприяє зміцненню фінансової безпеки держави. Завдяки своєчасному обміну та аналізу інформації банки мають можливість оперативно реагувати на загрози, мінімізувати ризики та, за необхідності припиняти ділові відносини з клієнтами, які мають відношення до процесу відмивання та легалізації коштів отриманих злочинним шляхом фінансування тероризму. Що представлено на рисунку (рис.1.1)

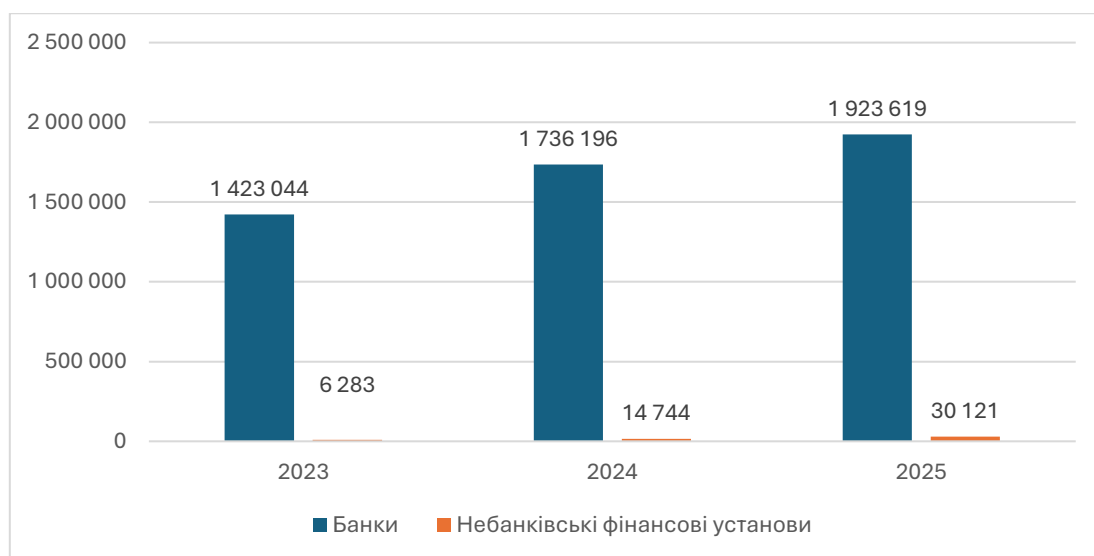

Рисунок 1.1 – Динаміка повідомлень суб'єктів первинного фінансового моніторингу

Джерело: складено автором на основі [11]

Рис.1.1 демонструє ключову роль банківських установ у здійсненні фінансового моніторингу як важливого інструменту забезпечення фінансової та безпекової стабільності держави. Упродовж 2023-2025 рр. банки залишаються домінуючими суб'єктами первинного фінансового моніторингу: близько 90% усіх повідомлень про фінансові операції, що підлягають моніторингу, надходили від банківських установ. Це свідчить про їхній визначальний внесок у процес інформування уповноважених державних органів щодо підозрілих фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансування тероризму.

Узагальнення результатів аналізу за 2023-2025 рр. підтверджує, що банківський сектор забезпечує високий рівень своєчасності та повноти подання інформаційних повідомлень до спеціалізованого уповноваженого органу. Це підвищує ефективність функціонування національної системи протидії фінансовим порушенням.

Водночас у сучасних умовах спостерігається активний розвиток ринку криптоактивів. Попри наявні переваги, зокрема інноваційність та розширення фінансових можливостей, такі інструменти можуть використовуватися як потенційний канал здійснення неправомірних дій. У цьому контексті особливої

актуальності набуває необхідність удосконалення механізмів фінансового моніторингу з урахуванням цифровізації фінансового сектору та зростанням новітніх фінансових технологій. Згідно з даних юридичної компанії «Праве діло», упродовж 2020-2025 рр. спостерігається зростання обсягів незаконних фінансових потоків, здійснюваних через крипто біржі. Станом на 2025 рік обсяг таких операцій оцінюється на рівні 234 млн доларів США [12]. У контексті перспективного розвитку цифрових технологій особливого значення набуває координація дій та своєчасне інформування суб'єктами державного фінансового моніторингу правоохоронних органів. Такий підхід забезпечує оперативне вжиття заходів щодо протидії незаконній діяльності та зменшення ризиків фінансових порушень. Схематичне відображення взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів у цьому процесі представлено на рисунку (рис.1.2)

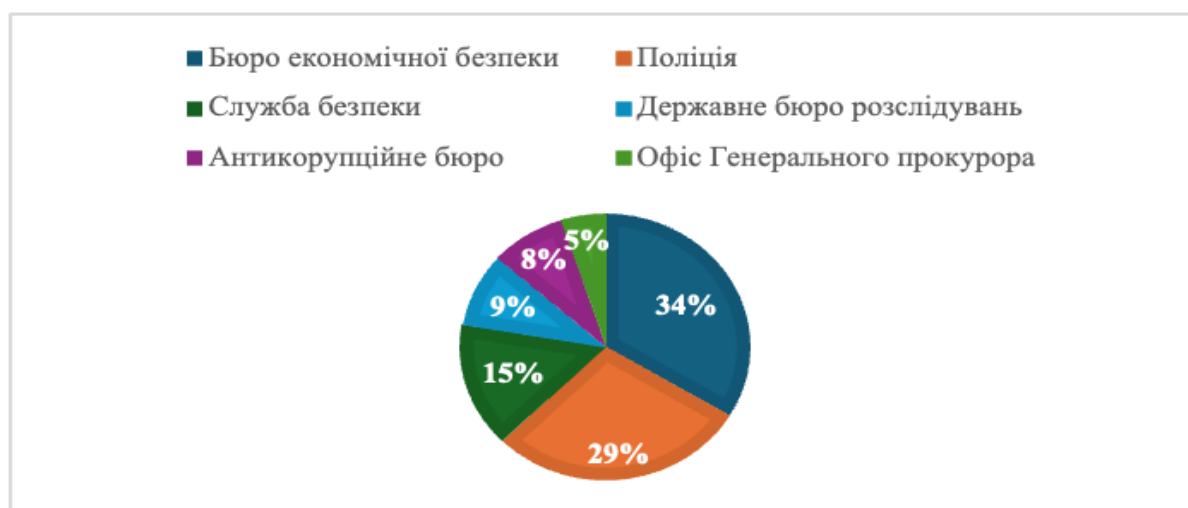

Рисунок 1.2 – Кількість переданих матеріалів державного фінансового моніторингу правоохоронним органам

Джерело: складено автором на основі [13,14]

На рис.1.2. відображено розподіл матеріалів, переданих Державною службою фінансового моніторингу України до правоохоронних органів станом на 12.12.2025 року. Переважна частка матеріалів була спрямована до Державного бюро розслідувань - 34%, Національної поліції України- 29%, Служби безпеки України-15%, Бюро економічної безпеки України-9%, Національного

антикорупційного бюро України-8%, а також до Офісу Генерального прокурора України-5%.

Відповідна координація правоохоронних органів і банківських установ як ключових інформаторів правоохоронних органів про підозрілі фінансові операції є визначальною для забезпечення як захисту банківської системи від різних ризиків, так і держави- насамперед від репутаційних загроз, зокрема формуванню іміджу країни як країни спонсору тероризму або , що неналежним чином вживає заходів щодо протидії відмиванню коштів представниками тіньового бізнесу та інших формувань відповідно до міжнародних стандартів та правових норм.

З огляду на викладене, простежується важлива роль банківських установ у протидії легалізації коштів та фінансування тероризму, оскільки саме вони є ключовими суб'єктами фінансового моніторингу. Водночас ефективне функціонування системи фінансового моніторингу потребує злагодженої взаємодії, як міжнародних стандартів і національного законодавства, так і практичної реалізації відповідних заходів у банківських установах.

Зокрема, важливого значення набуває впровадження цифрових технологій, дотримання етичних норм як складової корпоративної культури, а також підвищення професійних компетенцій працівників структурних підрозділів фінансового моніторингу.

У сукупності зазначені чинники є визначальними для формування ефективної системи протидії легалізації коштів та фінансування тероризму.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що фінансовий моніторинг є важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки банківських установ та держави в цілому. Його сутність полягає у системному та безперервному процесі виявлення, аналізу та запобігання фінансовим операціям, пов'язаним із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення.

Визначено, що ефективність фінансового моніторингу забезпечується через реалізацію відповідної мети, дотримання принципів та виконання функцій, які формують цілісну систему протидії фінансовим правопорушенням. Особливу роль

у цьому процесі відіграють банківські установи як ключові суб'єкти первинного фінансового моніторингу, що забезпечують своєчасне виявлення підозрілих операцій та передачу інформації уповноваженим органам.

Обґрунтовано, що організація фінансового моніторингу в Україні базується на дворівневій системі, яка включає державний та первинний рівні, взаємодія між якими сприяє підвищенню ефективності протидії фінансовим злочинам.

Таким чином, фінансовий моніторинг виступає ключовим елементом механізму забезпечення фінансової стабільності, прозорості фінансової системи та зниження рівня тіньової економіки, що є особливо актуальним в умовах сучасних викликів та інтеграції України до міжнародного фінансового простору.

Водночас слід зазначити, що в умовах цифровізації фінансових послуг та активного розвитку новітніх фінансових інструментів, зокрема криптоактивів, система фінансового моніторингу потребує постійного вдосконалення. Зростання складності фінансових операцій та поява нових каналів легалізації доходів зумовлюють необхідність адаптації підходів до оцінювання ризиків, посилення аналітичної складової та розширення міжвідомчої і міжнародної співпраці.

1.2 Нормативно-правові засади фінансового моніторингу в Україні: Міжнародні та національні стандарти

Важливу роль у протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення відіграють міжнародні організації, які формують загальновизнані стандарти та підходи до організації фінансового моніторингу.

Необхідність їх діяльності зумовлена глобалізацією фінансових ринків та зростанням масштабів транснаціональної злочинності, що супроводжується формуванням значних обсягів незаконних фінансових потоків. За оцінками

міжнародних досліджень, доходи від транснаціональної злочинної діяльності становлять трильйони доларів США щорічно.

Найбільш прибутковими напрямками є кіберзлочинність, торгівля наркотиками та контрафактною продукцією, що підтверджує високий рівень економічної привабливості незаконної діяльності та обумовлює необхідність посилення міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу [15с8].

Важливим етапом становлення міжнародної системи протидії відмиванню коштів стало створення у 1989 році Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF). Основною метою діяльності FATF є формування ефективних міжнародних стандартів у сфері запобігання легалізації доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення [16].

FATF здійснює аналіз сучасних схем відмивання коштів, розробляє рекомендації для держав, оцінює рівень ефективності національних систем фінансового моніторингу та визначає юрисдикції з підвищеним рівнем ризику.

За результатами таких оцінок країни поділяються на три основні групи: високоризикові юрисдикції, юрисдикції з посиленням моніторингом та країни, що відповідають встановленим стандартам.

Ключовим інструментом діяльності FATF є 40 рекомендацій, які визначають базові вимоги до організації систем фінансового моніторингу [17].

Вони передбачають запровадження процедур ідентифікації та верифікації клієнтів, моніторинг фінансових операцій, контроль за діяльністю політично значущих осіб, а також забезпечення ефективного обміну інформацією між державами.

Окрім FATF, важливу роль у розвитку міжнародної системи фінансового моніторингу відіграють інші організації, зокрема Комітет експертів Ради Європи (MONEYVAL), який здійснює оцінювання національних систем та надає рекомендації щодо їх вдосконалення[18].

На рівні Європейського Союзу нормативно-правове регулювання у сфері протидії легалізації коштів здійснюється через систему директив, які визначають єдині підходи до організації фінансового моніторингу. Важливим етапом стало

прийняття Директиви 2015/849, яка закріпила ризик-орієнтований підхід та посилила вимоги до прозорості структури власності юридичних осіб[19].

Подальший розвиток законодавства ЄС пов'язаний із прийняттям Директиви 2018/843, що врахувала ризики використання криптоактивів у незаконній діяльності та розширила перелік суб'єктів фінансового моніторингу[20]. Директива 2018/1673 посилила кримінально-правові аспекти відповідальності за відмивання коштів, а сучасні ініціативи ЄС спрямовані на підвищення ефективності координації між державами та вдосконалення механізмів обміну інформацією[21].

У контексті євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері фінансового моніторингу.

Ключовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму та зброї масового знищення» №361-IX. Відповідно до його положень фінансовий моніторинг визначається як сукупність заходів, спрямованих на запобігання легалізації доходів та фінансуванню тероризму[4].

Закон встановлює функціонування дворівневої системи фінансового моніторингу, яка включає первинний та державний рівні.

До суб'єктів первинного фінансового моніторингу належать банки та інші фінансові установи, які безпосередньо здійснюють ідентифікацію клієнтів, аналіз фінансових операцій та виявлення підозрілої діяльності.

Державний рівень представлений уповноваженими органами, зокрема Національним банком України та Державною службою фінансового моніторингу України.

Взаємодія між цими рівнями забезпечує ефективний обмін інформацією та підвищує результативність протидії фінансовим правопорушенням.

Особливу роль у цьому процесі відіграє Національний банк України, який здійснює нагляд за діяльністю банківських установ та контролює дотримання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Деталізація вимог законодавства здійснюється через підзаконні нормативно-правові акти, зокрема Постанову Правління Національного банку України №65, яка визначає порядок організації системи фінансового моніторингу в банках, включаючи процедури ідентифікації клієнтів, внутрішній контроль та управління ризиками[20].

Загалом національне законодавство України значною мірою відповідає міжнародним стандартам та рекомендаціям FATF, що сприяє підвищенню прозорості фінансової системи та зміцненню довіри з боку міжнародних партнерів.

Водночас сучасні виклики, пов'язані з розвитком цифрових фінансових технологій та криптоактивів, зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази.

Зокрема, особливого значення набуває регулювання операцій із віртуальними активами та впровадження нових фінансових інструментів, таких як цифрова валюта центрального банку[22].

Таким чином, нормативно-правова база фінансового моніторингу в Україні формується під впливом міжнародних стандартів та національних особливостей і спрямована на забезпечення ефективної протидії фінансовим злочинам, підвищення стабільності фінансової системи та інтеграцію України до світового економічного простору.

Становлення нормативно-правової бази фінансового моніторингу в Україні характеризується поетапним розвитком, що безпосередньо пов'язаний із необхідністю адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів та посиленням глобальних фінансових ризиків.

Перший етап розвитку системи припадає на 2002 рік, коли було прийнято базовий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» №249[23].

Його ухвалення було зумовлене необхідністю формування первинних механізмів протидії відмиванню коштів та виконання міжнародних зобов'язань України. Водночас зазначений закон мав переважно декларативний характер, оскільки не забезпечував достатнього рівня ефективності фінансового моніторингу та не враховував усіх ризиків, пов'язаних із фінансуванням тероризму.

Другий етап пов'язаний із прийняттям у 2010 році оновленого законодавства, яке розширило сферу фінансового моніторингу та вперше системно включило питання фінансування тероризму. Це було зумовлено імплементацією рекомендацій FATF та необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Проте і на цьому етапі залишалися проблеми, пов'язані з недостатньою координацією між суб'єктами фінансового моніторингу та низьким рівнем ефективності контролю[24].

Наступний етап розвитку відбувся у 2014 році, коли законодавство було доповнено положеннями щодо протидії розповсюдженню зброї масового знищення. Це свідчить про розширення сфери фінансового моніторингу та його трансформацію з інструменту боротьби з відмиванням коштів у комплексний механізм забезпечення фінансової безпеки[25].

Найбільш суттєві зміни були запроваджені у 2019 році з прийняттям Закону України №361-IX. Його ухвалення стало результатом необхідності імплементації Директив ЄС та врахування рекомендацій FATF і MONEYVAL.

Закон закріпив ризик-орієнтований підхід, розширив перелік суб'єктів фінансового моніторингу, посилив вимоги до ідентифікації клієнтів та підвищив відповідальність за порушення законодавства[4].

На відміну від попередніх етапів, сучасне законодавство характеризується більшою гнучкістю та адаптивністю до нових фінансових ризиків, зокрема пов'язаних із цифровізацією фінансових послуг та використанням криптоактивів.

Суттєвий вплив на формування національної системи фінансового моніторингу здійснюють міжнародні стандарти, насамперед рекомендації FATF.

Їх значення полягає не лише у визначенні базових принципів протидії відмиванню коштів, але й у формуванні єдиного підходу до оцінювання ефективності національних систем.

Водночас варто зазначити, що рекомендації FATF мають подвійний характер: з одного боку, вони є рекомендаційними, а з іншого - фактично обов'язковими для держав, які прагнуть інтегруватися у міжнародний фінансовий простір. Недотримання цих стандартів може призвести до включення країни до переліку високоризикових юрисдикцій, що негативно впливає на її інвестиційну привабливість[26].

Крім того, важливу роль відіграють директиви Європейського Союзу, які деталізують механізми реалізації фінансового моніторингу. Їх особливістю є поступове розширення сфери регулювання: від базових процедур ідентифікації клієнтів до контролю за криптоактивами та підвищення прозорості корпоративної структури.

Незважаючи на значний прогрес у розвитку нормативно-правової бази, система фінансового моніторингу в Україні залишається недостатньо ефективною. Серед основних проблем можна виокремити:

1. недостатній рівень координації між державними органами;
2. складність практичної реалізації ризик-орієнтованого підходу;
3. наявність корупційних ризиків;
4. використання новітніх фінансових інструментів для обходу контролю.

Особливої уваги потребує питання регулювання криптоактивів, які створюють нові можливості для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Це зумовлено специфічними характеристиками віртуальних активів, зокрема їх відносною анонімністю, децентралізованим характером та відсутністю єдиного регуляторного центру.

Такі особливості ускладнюють процес ідентифікації учасників фінансових операцій та відстеження походження коштів. Крім того, використання криптоактивів дозволяє здійснювати транскордонні перекази без залучення традиційної банківської системи, що значно знижує ефективність класичних

механізмів фінансового моніторингу. Особливо високі ризики пов'язані з використанням криптовалютних бірж, анонімних гаманців та сервісів мікшування транзакцій, які ускладнюють відстеження фінансових потоків.

У відповідь на ці виклики міжнародні організації, зокрема FATF, розробляють рекомендації щодо регулювання діяльності постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP), зобов'язуючи їх здійснювати ідентифікацію клієнтів, моніторинг операцій та обмін інформацією з уповноваженими органами[27].

В Україні також здійснюються кроки щодо формування нормативно-правового підґрунтя у сфері обігу криптоактивів, однак ця сфера все ще перебуває на етапі становлення та потребує подальшого вдосконалення.

Таким чином, розвиток криптоактивів формує нові виклики для системи фінансового моніторингу та вимагає впровадження сучасних підходів до контролю фінансових операцій, що базуються на поєднанні регуляторних, технологічних та аналітичних інструментів.

Важливе місце у системі нормативно-правового регулювання фінансового моніторингу в Україні займають підзаконні нормативно-правові акти, зокрема Постанова Правління Національного банку України №65 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу».

Саме цей документ конкретизує вимоги законодавства та визначає практичні механізми реалізації фінансового моніторингу на рівні банківських установ.

Постанова №65 є ключовим інструментом регулювання діяльності банків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Вона встановлює чіткі вимоги до організації внутрішніх процедур фінансового моніторингу, що забезпечують реалізацію ризик-орієнтованого підходу, визначеного Законом України №361-IX.

Однією з ключових особливостей Постанови №65 є закріплення ризик-орієнтованого підходу як базового принципу організації фінансового моніторингу в банках. Згідно з цим підходом банки зобов'язані здійснити оцінювання ризиків,

пов'язаних із клієнтами, їх фінансовими операціями, географічними факторами та видами діяльності. Це дозволяє диференціювати рівень контролю залежно від ступеня ризику та забезпечує більш ефективне використання ресурсів банку.

У межах реалізації ризик-орієнтованого підходу банки зобов'язані проводити належну перевірку клієнтів, яка включає процедури ідентифікації та верифікації. Особлива увага приділяється встановленню кінцевих бенефіціарних власників, що сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій та унеможливорює використання фіктивних структур для легалізації коштів.

Постанова також визначає вимоги до постійного моніторингу фінансових операцій клієнтів. Банки повинні здійснювати безперервний аналіз фінансової активності з метою виявлення підозрілих операцій, що можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму. У разі виявлення таких операцій банки зобов'язані повідомляти Державну службу фінансового моніторингу України[28].

Важливим елементом Положення є вимоги щодо організації внутрішньої системи фінансового моніторингу в банках. Зокрема, передбачено створення спеціального підрозділу або призначення відповідального працівника, який координує діяльність у цій сфері.

Такий працівник підпорядковується керівництву банку та відповідає за забезпечення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу.

Важливим елементом забезпечення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу є наявність механізмів відповідальності за порушення встановлених вимог. Зокрема, законодавством України передбачено застосування до банківських установ та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу значних штрафних санкцій у разі недотримання вимог щодо ідентифікації клієнтів, моніторингу фінансових операцій, своєчасного подання інформації та виконання рішень уповноважених органів.

Контроль за дотриманням цих вимог здійснює Національний банк України, який має право застосовувати широкий спектр заходів впливу - від письмових застережень до накладення штрафів і відкликання банківської ліцензії.

Розмір штрафів може досягати значних сум і залежить від характеру та тяжкості порушення, що стимулює банки до належного виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Водночас практика застосування штрафних санкцій свідчить про поступове посилення контролю з боку регулятора та підвищення вимог до якості внутрішніх процедур фінансового моніторингу. Це, у свою чергу, сприяє формуванню більш відповідального підходу банків до управління ризиками та забезпечення прозорості фінансових операцій.

Узагальнену інформацію щодо основних видів порушень та відповідних штрафних санкцій доцільно представити у вигляді таблиці (табл. 1.2) Як видно з даних таблиці 1.2, найбільш значні штрафні санкції застосовуються за порушення, пов'язані з неналежною перевіркою клієнтів та недотриманням вимог щодо замороження активів, що свідчить про пріоритетність цих напрямів у системі фінансового моніторингу. Окрему увагу у Постанові №65 приділено питанням внутрішнього контролю та управління ризиками. Банки зобов'язані розробляти внутрішні документи, що регламентують порядок здійснення фінансового моніторингу, а також забезпечувати регулярне навчання працівників. Це сприяє підвищенню рівня обізнаності персоналу щодо сучасних схем легалізації коштів та методів їх виявлення.

Крім того, Положення встановлює вимоги щодо актуалізації інформації про клієнтів. Залежно від рівня ризику банки повинні періодично оновлювати дані клієнтів, що дозволяє своєчасно виявляти зміни у їх діяльності та запобігати потенційним ризикам.

Суттєве значення має також визначення критеріїв ризику, серед яких важливе місце займають географічні фактори. Банки повинні враховувати країну походження клієнта, місце здійснення діяльності та наявність зав'язків із юрисдикціями, що мають високий рівень ризику. Це дозволяє своєчасно виявляти потенційно небезпечні операції та застосовувати посилені заходи контролю.

Таблиця 1.2 – Штрафні санкції за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу

№	Порушення	Розмір штрафу в гривнях
1	За порушення вимог щодо здійснення належної перевірки клієнтів.	17* 20 000= 204 000
2	За порушення вимог щодо відмови у встановленні/підтриманні ділових відносин.	17 * 20 000= 340 000
3	За порушення вимог щодо здійснення платіжних операцій.	17*10 000= 170 000
4	За порушення вимог щодо замороження активів.	17* 100 000= 1 700 000
5	За порушення порядку створення, введення та зберігання документів.	17* 12 000= 204 000
6	За не своєчасне подання або подання не повному обсязі інформації суб'єктам державного фінансового моніторингу.	17* 20 000= 340 000
7	За перешкоджання діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу у здійсненні нагляду.	17* 20 000= 340 000
8	За невиконання вимог щодо усунення виявлених порушень та вжиття відповідних заходів.	17*100 000= 1 700 000
9	За не виявлення або не своєчасне виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, а також за порушення порядку їх реєстрації.	17*20 000= 340 000

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Аналіз Постанови №65 свідчить, що вона спрямована на забезпечення комплексного підходу до організації фінансового моніторингу в банках. Водночас практична реалізація її вимог супроводжується певними труднощами. Зокрема, складність оцінювання ризиків, значний обсяг інформації, що підлягає обробці, а також необхідність постійного оновлення внутрішніх процедур створюють додаткове навантаження на банківські установи.

Крім того, впровадження сучасних інформаційних технологій та розвиток цифрових фінансових інструментів зумовлюють необхідність постійного вдосконалення підходів до фінансового моніторингу. Це вимагає від банків не лише дотримання нормативних вимог, але й активного використання аналітичних систем та інструментів автоматизації.

Таким чином, Постанова Національного банку України №65 відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи фінансового моніторингу на рівні банківських установ. Вона не лише деталізує вимоги законодавства, але й визначає практичні механізми їх реалізації, що сприяє

підвищенню прозорості фінансової системи та зміцненню фінансової безпеки держави.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що нормативно-правова база фінансового моніторингу формується під впливом як міжнародних стандартів, так і національних особливостей розвитку фінансової системи. В умовах глобалізації фінансових ринків та зростання транснаціональної злочинності особливого значення набуває уніфікація підходів до протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Встановлено, що ключову роль у формуванні міжнародних стандартів відіграє Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), рекомендації якої є базою для побудови ефективних національних систем фінансового моніторингу. Водночас нормативно-правове регулювання у межах Європейського Союзу деталізує механізми реалізації цих стандартів, зокрема через запровадження ризик-орієнтованого підходу, посилення вимог до прозорості структури власності та контроль за новітніми фінансовими інструментами.

Дослідження еволюції національного законодавства України дозволило виокремити основні етапи його розвитку, що відображають поступову адаптацію до міжнародних вимог. Найбільш вагомим кроком стало прийняття Закону України №361-IX, який закріпив сучасні підходи до організації фінансового моніторингу, розширив коло суб'єктів, посилив вимоги до ідентифікації клієнтів та впровадив ризик-орієнтований підхід.

Встановлено, що система фінансового моніторингу в Україні має дворівневу структуру, яка забезпечує взаємодію між суб'єктами первинного та державного рівнів. Така взаємодія сприяє підвищенню ефективності виявлення підозрілих фінансових операцій та зміцненню фінансової безпеки держави. Водночас важлива роль належить Національному банку України, який здійснює нагляд за діяльністю банківських установ та контролює дотримання вимог законодавства у цій сфері.

Разом з тим, попри суттєвий прогрес у розвитку нормативно-правової бази, існує низка проблем, що стримують ефективність функціонування системи

фінансового моніторингу. Зокрема, це стосується складності практичної реалізації ризик-орієнтованого підходу, недостатнього рівня координації між суб'єктами фінансового моніторингу, а також появи нових інструментів легалізації коштів, пов'язаних із розвитком цифрових технологій та криптоактивів.

Таким чином, подальший розвиток системи фінансового моніторингу в Україні потребує не лише вдосконалення нормативно-правової бази, але й підвищення ефективності її практичної реалізації. Особливої актуальності набуває необхідність адаптації законодавства до сучасних фінансових викликів, розширення міжнародної співпраці та впровадження інноваційних підходів до виявлення та запобігання фінансовим правопорушенням.

Результати теоретичного дослідження сутності фінансового моніторингу та особливостей його нормативно-правового регулювання створюють основу для переходу до аналізу практичних аспектів його організації у банківських установах. В сучасних умовах саме банки виступають ключовими суб'єктами первинного фінансового моніторингу, оскільки через них проходить переважна більшість фінансових операцій, що обумовлює їх визначальну роль у виявленні та запобіганні фінансовим правопорушенням.

Практична реалізація вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу передбачає формування у банках ефективної організаційної структури, яка забезпечує виконання процедур ідентифікації клієнтів, оцінювання ризиків, моніторингу фінансових операцій та взаємодії з державними органами. Водночас ефективність функціонування такої системи залежить не лише від дотримання нормативних вимог, але й від рівня внутрішньої організації банку, кваліфікації персоналу та використання сучасних інформаційних технологій.

З огляду на це, особливої актуальності набуває дослідження практики організації фінансового моніторингу на прикладі ПАТ АБ «Південний». Це дозволяє не лише оцінити рівень відповідності внутрішніх процедур вимогам законодавства, але й виявити особливості функціонування системи фінансового моніторингу в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

В ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ»

2.1 Організаційна структура фінансового моніторингу

Банківська установа як суб'єкт первинного фінансового моніторингу відповідно до вимог базового Закону України « Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» №361, нормативно правових актів НБУ, а також внутрішніх документів банку зобов'язана забезпечити створення та функціонування ефективної системи фінансового моніторингу. Така система передбачає формування та належне функціонування відповідної організаційної структури.

Організаційна структура фінансового моніторингу є ключовим елементом забезпечення фінансової безпеки банку, а також складовою ризик- орієнтованого підходу, що визначає розподіл функцій і відповідальності між структурними підрозділами банку. Організаційна структура фінансового моніторингу в ПАТ АБ «Південний» наведено на рис.1.3.

Представлена організаційна структура на рис.2.1 очолюється директором департаменту та заступником директора департаменту, які призначаються рішенням наглядової ради банку. Одночасно директор департаменту є відповідальним працівником у сфері фінансового моніторингу та несе персональну відповідальність за забезпечення належної організації фінансового моніторингу і управління ризиками.

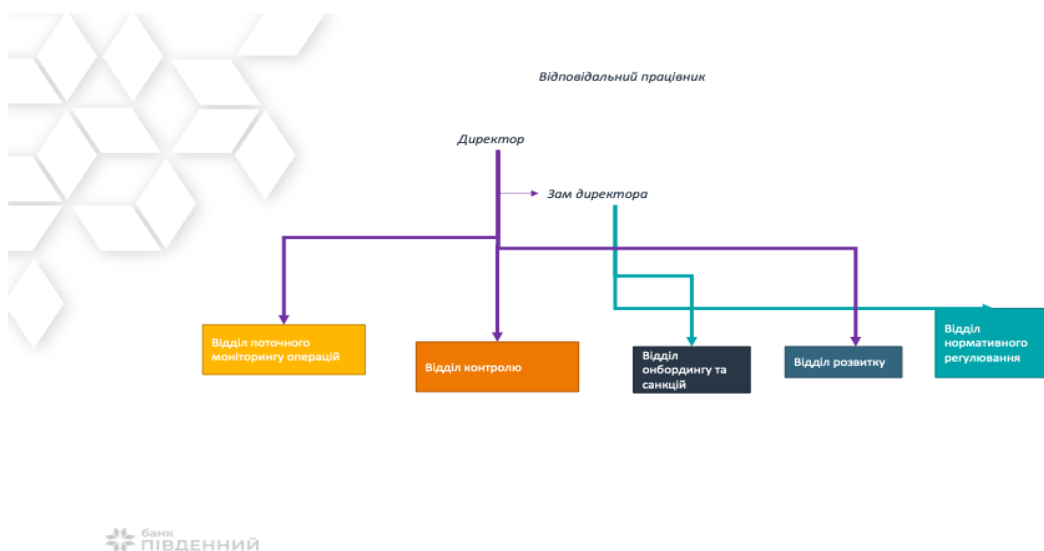

Рисунок 2.1 – Організаційна структура фінансового моніторингу ПАТ АБ «Південний»

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів ПАТ АБ «Південний»

Відповідальний працівник повинен відповідати встановленим законодавством вимогам, зокрема щодо бездоганної ділової репутації, відсутності фактів причетності до резонансних розслідувань, а також мати належний професійний досвід і кваліфікацію, зокрема не меншу трьох років у сфері протидії легалізації коштів та фінансування тероризму. Відповідність таким, вимогам підлягає перевірці з боку Національного банку України.

До основних повноважень відповідального працівника належать: прийняття рішення щодо надання інформації на запити спеціально уповноваженого органу; забезпечення доступу до приміщень і інформаційних систем банку; здійснення контролю за дотримання вимог законодавства та внутрішніх документів; опрацювання повідомлень про можливі порушення; а також прийняття рішення про зупинення або призупинення транзакцій.

Заступник директора департаменту забезпечує вжиття належних заходів підпорядкованими структурними підрозділами, зокрема відділу анборингу та санкцій і відділом нормативного реагування.

Водночас важливу роль у забезпеченні організації фінансового моніторингу відіграє функціонування структурних підрозділів департаменту фінансового моніторингу, зокрема:

1. відділ поточного контролю операцій- здійснює аналіз значних та нетипових фінансових операцій і виявляє підозрілі фінансові операції;
2. відділ анборингу та санаційного контролю- здійснює перевірку клієнтів, а також виявляє осіб, включених до санкційних списків;
3. відділ контролю- забезпечує перевірку дотримання вимог законодавства та внутрішніх нормативних документів банку;
4. відділ розвитку та автоматизації процесів,- спрямований на вдосконалення процедур фінансового моніторингу;
5. відділ нормативного реагування- забезпечує відповідність діяльністю банку чинному законодавству та внутрішнім нормативним документам банку.

Координація діяльності зазначених підрозділів і постійний контроль за їх функціонуванням забезпечують своєчасне виявлення, оцінювання та мінімізації ризиків.

Організація фінансового моніторингу в банку також базується на концепції трьох ліній захисту, яка передбачає:

1. першу лінію захисту- бізнес підрозділів банку, що безпосередньо взаємодіють із клієнтами банку та є носіями ризиків;
2. другу лінію захисту- департаменти фінансового моніторингу та комплаєнсу здійснюють контроль за дотримання вимог законодавства та внутрішніх нормативних документів вжитих першою лінією захисту;
3. третю лінію захисту- департаменту внутрішнього аудиту який забезпечує контроль дотримання вимог законодавства та внутрішньо нормативних документів вжитих першої та другою лінією захисту.

Водночас, варто відзначити, що концепція трьох ліній захисту відіграє провідну роль в організаційній структурі фінансового моніторингу, що полягає в забезпеченні своєчасного, актуального та вичерпаного обміну інформацією між зазначеним лініями захисту, що сприяє прийняттю своєчасних управлінських рішень та зменшенню ризиків для банку.

Таким чином, організаційна структура ПАТ АБ «Південний» забезпечує чітке розмежування управлінських функцій і функцій структурних підрозділів, що

сприяє ефективній реалізації заходів з протидії легалізації коштів, фінансування тероризму та зброї масового знищення.

У цьому контексті особливого значення набуває організація внутрішнього контролю, яка розглядається як система сукупності заходів, спрямованих на виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків у процесі операційної діяльності.

Її функціонування забезпечує зниження рівня регулятивного та операційного ризиків шляхом своєчасного виявлення потенційних порушень і відхилень від установлених норм. Особливої актуальності система внутрішнього контролю набуває в умовах зростання активності суб'єктів незаконної діяльності, які потенційно можуть залучати працівників банківських установ до реалізації протиправних схем.

За таких умов підвищується значущість формування та впровадження ефективних механізмів превентивного характеру, спрямованих на завчасне виявлення ознак неналежної поведінки персоналу.

Отже, система внутрішнього контролю є невід'ємною складовою організаційної структури фінансового моніторингу, що забезпечує запобігання використанню банківських продуктів і послуг у протиправній діяльності.

Водночас, з урахуванням цифровізації банківського сектора та появи нових схем відмивання коштів важливого значення набуває підготовка та підвищення кваліфікації персоналу. Проведення навчальних заходів є необхідною умовою ефективного функціонування системи фінансового моніторингу, оскільки ця сфера постійно розвивається та вдосконалюється.

Крім того, важливим аспектом є формування корпоративної культури та дотримання принципів етики, що передбачає регулярне інформування працівників про відповідальність за порушення вимог законодавства та внутрішньо нормативних документів.

Проте діяльність банків характеризується певною специфікою, зокрема ПАТ АБ «Південний» належить до системних банків і орієнтується на обслуговуванні малого, середнього та великого українського бізнесу[30]. Це зумовлює підвищені вимоги до організації фінансового моніторингу, зокрема щодо належної перевірки

клієнтів, встановлення кінцевих бенефіціарних власників та виявлення політично значущих осіб. Важливого значення у діяльності банку набуває своєчасний моніторинг фінансових операцій, зокрема нетипових та підозрілих. Своєчасне виявлення й оцінювання ризиків за такими операціями, а також вжиття заходів щодо мінімізації ризиків сприяє зниженню ризик-профілю банку.

Проведений аналіз організаційної структури банку дає підстави стверджувати, що організаційна структура ПАТ АБ «Південний» побудована на принципах чіткого розмежування повноважень, ефективного внутрішнього контролю та високого рівня підзвітності. Це сприяє мінімізації регулятивних і репутаційних ризиків та забезпечує фінансову стабільність банку.

З огляду на специфіку діяльності банку та підвищені вимоги до фінансового моніторингу, особливого значення набуває практичне застосування ризик-орієнтованого підходу, як ключової складової управління ризиками.

2.2 Ризик орієнтований підхід як основа фінансового моніторингу у банку

Ризик-орієнтований підхід відіграє провідну роль у системі управління ризиками банківської установи, оскільки передбачає систематичну оцінку та переоцінку ризиків з метою визначення доцільності їх прийняття.

Його реалізація регламентується як національним законодавством, так і міжнародними стандартами, зокрема 40 рекомендаціями FATF та детективами Європейського Союзу, а також внутрішніми нормативними документами банку. Зокрема, порядками моніторингу клієнтських операцій, належної перевірки клієнтів, призупинення/поновлення фінансових операцій, та встановлення кінцевих бенефіціарних власників. Зазначені положення формують загальні принципи організації системи управління ризиками та визначають обов'язкові

процедури, яких повинні дотримуватися працівники структурних підрозділів у процесі здійснення своєї діяльності.

Важливим елементом реалізації ризик-орієнтованого підходу є належна перевірка клієнтів, яка виступає в практичній діяльності базовою складовою системи фінансового моніторингу. Належна перевірка клієнтів включає комплекс взаємопов'язаних заходів, зокрема процедури ідентифікації та верифікації, встановлення та підтримання ділових відносин, з'ясування мети та характеру майбутніх фінансових операцій. Саме в межах належної перевірки клієнтів формується первинне уявлення про клієнта та визначається рівень притаманному йому ризику.

Серед ключових заходів належної перевірки клієнтів особливе місце займають ідентифікаційні та верифікаційні процедури, а також встановлення ділових відносин. Практична реалізація зазначених процедур чітко простежується у концепції трирівневої системи захисту, де перша лінія представлена бізнес підрозділами банку, які безпосередньо здійснюють первинну перевірку клієнтів.

Ідентифікація та верифікація клієнтів передбачає узагальнений збір і підтвердження інформації з метою встановлення особи клієнта, характеру діяльності та ступінь майбутніх фінансових операцій.

Для фізичних осіб- резидентів встановлюється такі, дані як прізвище ім'я по батькові, дата народження, місце проживання, а також інформація про доходи та податкові зобов'язання. Окрему увагу приділяють перевірці представника клієнта, зокрема родичів або адвокатів, які діють на підставі відповідних правочинів, оформлених у вигляді нотаріальної завіреної довіреності.

Для юридичних осіб встановлюється повне найменування, місцезнаходження, а також відомості з Єдиного державного реєстру[31].

Важливим елементом є ідентифікація кінцевих бенефіціарних власників і політично значущих осіб. Що реалізується шляхом витребування інформації щодо структури власності компанії та інших документів, що дозволяють визначити осіб, які мають вирішальний вплив на діяльність юридичної особи.

З метою підтримання актуальної інформації про клієнтів банк застосовує належні процедури періодичного аналізу даних залежно від рівня ризиків, зокрема:

1. для клієнтів з високим рівнем ризику- не рідше одного разу на рік;
2. для клієнтів із середнім рівнем ризику- не рідше одного разу на три роки;
3. для клієнтів із низьким рівнем ризику -не рідше одного разу на п'ять років.

Крім вище описаного, у практичній діяльності застосовуються додаткові заходи належної перевірки у разі здійснення фінансових операцій без встановлення ділових відносин через операційні каси банку на суму, що перевищує п'ять тисяч гривень. За наявності зазначених підстав працівники структурних підрозділів у межах наданих повноважень зобов'язані до проведення фінансових операцій забезпечити здійснення комплексу заходів, що включає ідентифікаційні та верифікаційні заходи шляхом встановлення особи клієнта, а також з'ясування мети та характеру фінансових операцій.

Реалізація зазначених процедур спрямована на мінімізацію ризиків здійснення підозрілих операцій та забезпечення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу.

Водночас цифрова трансформація банківського сектора обумовлює зростання значення дистанційних каналів ідентифікації та верифікації клієнтів, що реалізується із застосуванням сучасних технологій, зокрема через системи Bank ID НБУ[30] та державний сервіс «Дія»[32], що забезпечує оперативність, достовірність та безперервність процесів фінансового моніторингу, а також сприяє мінімізації впливу людського фактора. Важливою складовою зазначених процедур виступає формування цифрового профілю (анкети) клієнта, який містить систематизовану інформацію про особу клієнта, зокрема ідентифікаційні дані, відомості про фінансовий стан, характер економічної діяльності, структуру власності, відомості про публічних діячів, а також інформацію щодо очікуваних фінансових операцій.

Таким чином, ідентифікація та верифікація є комплексною складовою заходів, що реалізується в межах першої лінії захисту та передбачає проведення первинного аналізу особи клієнта, зокрема встановлення особи клієнта, мети та

характеру операцій, а також перевірку походження коштів на підставі відповідних підтверджених документів. Зазначені процедури формують основу ефективного управління ризиками та забезпечують своєчасне виявлення підозрілої діяльності.

З урахуванням вище зазначеного, особливої уваги потребує практичний аспект встановлення ділових відносин із клієнтами, який виступає логічним завершенням процедур належної перевірки клієнтів та визначає доцільність подальшої співпраці банку з урахуванням сформованого ризик-профілю клієнта. Саме на цьому етапі приймаються ключові управлінські рішення щодо доцільності обслуговування клієнта, що обумовлює необхідність детального розгляду відповідних процедур у подальшому дослідженні.

Ділові відносини у банківській діяльності є базовим елементом взаємодії з клієнтами та передбачають їх встановлення, супровід і подальший моніторинг відповідно до вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Особливого значення в умовах воєнного стану набуває встановлення клієнтів, їх представників і пов'язаних осіб, які мають зв'язки з країнами, що здійснюють збройну агресію проти держави Україна, зокрема російської федерації, республіки білорусь та іраном відповідно до вимог базового законодавства та нормативно- правових актів Національного банку України.

Такий підхід обумовлений необхідністю своєчасного виявлення підвищених ризиків та запобігання використанню банківської системи у протиправних цілях.

Реалізація зазначених заходів забезпечується шляхом застосування сучасних цифрових інструментів, зокрема систем YouControl[33] та OpenDataBot [34], що суттєво спрощують процедури належної перевірки клієнтів і підвищують оперативність обробки інформації. Водночас з метою забезпечення достовірності отриманих даних банківські установи використовують щонайменше два незалежних джерела інформації, зокрема Державний реєстр санкцій[35] та Державний реєстр публічних діячів[36].

Ефективність застосування зазначених підходів підтверджується відповідними статистичними показниками діяльності банківської установи, які

відображають результати практичної реалізації фінансового моніторингу та представлені на рисунку (рис.2.2)

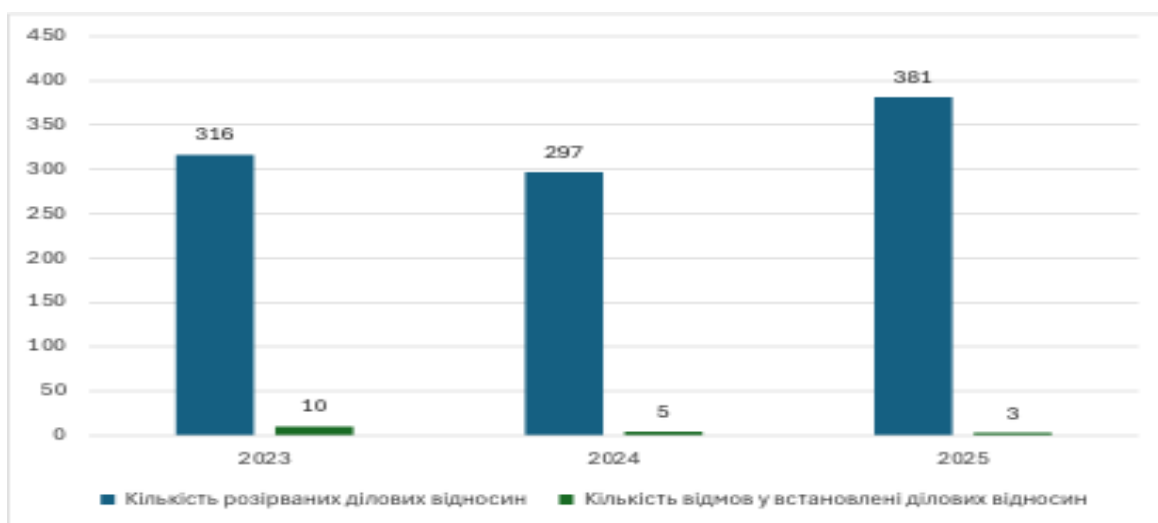

Рисунок 2.2 – Результати моніторингу ділових відносин ПАТ АБ «Південний»

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів ПАТ АБ «Південний»

Відображені на рис. 2.2 дані свідчать про трансформацію підходів до здійснення фінансового моніторингу в банківській установі.

Зокрема, зменшення кількості відмов у встановленні ділових відносин вказує як на підвищення якості первинної оцінки клієнтів, так і на зміщення акценту на подальший етап їх обслуговування- поточний моніторинг. Водночас зростання кількості розірваних ділових відносин свідчить про посилення ефективності контролю та здатності банку своєчасно виявити ризики безпосередньо у процесі обслуговування клієнтів.

Така динаміка обмовляє зростання ролі внутрішніх нормативних документів банку, які регламентують порядки здійснення фінансового моніторингу та визначають ключові підходи до управління ризиками. Їх дотримання є визначальною складовою забезпечення ефективності системи фінансового моніторингу у практичній діяльності банківських установ.

Практична реалізація зазначених положень забезпечується із застосуванням автоматизованих систем фінансового моніторингу, зокрема на базі системи ARM KYS, яка функціонує за принципом сценарного аналізу. Використання таких систем

дозволяє здійснювати безперервний контроль фінансових операцій клієнтів, забезпечує їх розподіл за відповідними критеріями ризику та сприяє своєчасному виявленню нетипових або потенційно підозрілих операцій, зокрема тих, що можуть бути пов'язані з діяльністю компаній-оболонок або застосувань схем дроблення операцій.

Результатом такого підходу є формування структури клієнтської бази за рівнями ризику, що слугує основою для подальшого аналітичного узагальнення та відображається у відповідних статистичних показниках, наведених у таблиці 2.1.

Аналіз розподілу клієнтів за рівнями ризику, представлений у табл. 2.1., свідчить про поступове ускладнення структури ризиків, що проявляється у зменшенні частки клієнтів із низьким рівнем ризику та одночасному зростанні частки клієнтів із середнім та високим рівнем ризику. Це вказує на посилення ролі фінансового моніторингу в діяльності банку та підвищення значення ризик-орієнтованого підходу в процесі обслуговування клієнтів. Водночас застосування диференційованого підходу до оцінки ризиків забезпечує більш точне формування ризик-профілю клієнтської бази.

Таблиця 2.1 – Трансформація структури ризиків у розрізі кварталів

Рік	Квартал	Низький ризик	Середній ризик	Надмірно високий ризик
2023	Q1	704 763	17 387	114
2023	Q2	706 009	17 666	149
2023	Q3	706 073	17 967	629
2023	Q4	709 343	18 238	316
2024	Q1	715 056	17 802	295
2024	Q2	716 379	17 414	232
2024	Q3	526 444	17 563	173
2024	Q4	412 426	21 838	297
2025	Q1	366 025	20 231	307
2025	Q2	348 106	21 824	345
2025	Q3	346 804	22 701	132
2025	Q4	349 944	26 434	381

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів ПАТ АБ «Південний»

З метою подальшого поглиблення аналізу практичної складової організації фінансового моніторингу доцільно розглянути структуру фінансових операцій банку, що подано в таблиці. (табл.2.2)

Таблиця 2.2 – Структура фінансових операцій ПАТ АБ «Південний» 2023-2025.рр

Показник	2023	2024	2025
Загальна кількість фінансових операцій	46 508	48 131	55 875
Виявлені порогові фінансові операції	37 730	43 976	55 160
Підозрілі готівкові фінансові операції	99	70	59
Підозрілі транзитні фінансові операції	239	615	601
Підозрілі шахрайські фінансові операції	562	221	187

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів ПАТ АБ «Південний»

Представлені в табл 2.2. дані свідчать, що домінуючу частку фінансових операцій становлять порогові фінансові операції, що зумовлено орієнтацією банку на обслуговуванні корпоративного сектору. Частка підозрілих операцій є незначною та має тенденцію до зниження, зокрема спостерігається скорочення обсягів готівкових та шахрайських операцій, що свідчить про підвищення ефективності системи фінансового моніторингу та внутрішнього контролю. Водночас зростання частки транзитних операцій потребує додаткової уваги, оскільки може бути пов'язане як із розширенням клієнтської активності, так і з потенційним використанням банківської установи у сумнівних фінансових схемах.

Таким чином, наведені результати відображають структурні особливості фінансових операцій банку та формують підґрунтя для подальшого узагальнення ефективності системи фінансового моніторингу в ПАТ АБ «Південний».

Узагальнюючи результати дослідження практичної складової, слід відзначити, що система фінансового моніторингу в ПАТ АБ «Південний» має комплексних та багаторівневий характер і функціонує на засадах ризик-орієнтованого підходу. Організаційна структура забезпечує чіткий розподіл функцій між структурними підрозділами та ефективну взаємодію між ними, що

сприяє належному рівню управління ризиками та підвищує загальну результативність системи внутрішнього контролю.

Практична реалізація системи включає три ключові напрями: належну перевірку клієнтів, безперервний моніторинг фінансових операцій та застосування автоматизованих систем аналіз ризиків. Такий підхід забезпечує ідентифікацію клієнтів, визначення їх ризик-профілю та своєчасне виявлення підозрілих фінансових операцій.

Разом із тим, незважаючи на ефективне функціонування зазначених механізмів, результати дослідження дозволяють виокремити низку аспектів які потребують подальшого вдосконалення. Це зумовлює необхідність більш детального розгляду наявних проблем системи фінансового моніторингу та визначає перспективи розвитку в умовах цифровізації та регуляторних вимог.

РОЗДІЛ 3

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

3.1 Типологічні схеми відмивання доходів у банківському секторі України

В умовах бурхливого розвитку фінансової системи України особливої уваги набуває дослідження типологічних схем відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. Це зумовлено зростанням складності фінансових операцій, трансформаційними процесами у банківській сфері, а також активним використанням фінансових установ у протиправних цілях.

Типологічні схеми відмивання коштів це- узагальнені моделі поведінки суб'єктів, які здійснюють фінансові операції з метою приховування незаконного походження доходів. У практиці фінансового моніторингу сформовано значну кількість типологічних досліджень, що базується на аналізі підозрілих фінансових операцій. Їх систематизація дозволяє ідентифікувати характерні механізми легалізації коштів та підвищити ефективність їх виявлення в межах ризик-орієнтованого підходу.

У зв'язку з цим типологічні схеми узагальнено та подано у вигляді графічних моделей, що відображають послідовність операцій і взаємозв'язки між суб'єктами, що відображено на рисунку (рис 3.1). Схема представлена на рис. 3.1, відображає механізм заволодіння коштами фізичних осіб із подальшою їх легалізацію та використанням у протиправній діяльності, зокрема для фінансування суб'єктів, пов'язаних із державою агресором. Кошти, отримані шахрайським шляхом, перераховуються на рахунки пов'язаних осіб і подальшому виводяться у готівковій формі. Характерною особливістю зазначеної схеми є швидке переміщення фінансових ресурсів між декількома учасниками з метою

ускладнення відстеження джерел походження коштів та приховування кінцевого бенефіціарного власника.

Рисунок 3.1 – Схема фінансування тероризму через механізми кібершахрайства [37,с50].

Водночас поряд із зовнішніми загрозами особливої актуальності набуває проблема легалізації коштів в оборонному секторі України, що пов'язана з проявами внутрішньої корупції та зумовлює необхідність поглибленого дослідження відповідних механізмів, що відображено на рисунку (рис 3.2).

Наведена схема на рис.3.2 відображає алгоритм розкрадання бюджетних коштів через фіктивне виконання державних контрактів, зокрема у сфері оборотних закупівель. Зазначена схема передбачає створення транзитного «хабу», який отримує фінансування від розпорядників бюджетних коштів, однак фактично не виконує договірних зобов'язань. Використання компаній з ознаками фіктивності дозволяє здійснювати розпорошення коштів і приховувати їх реальне призначення.

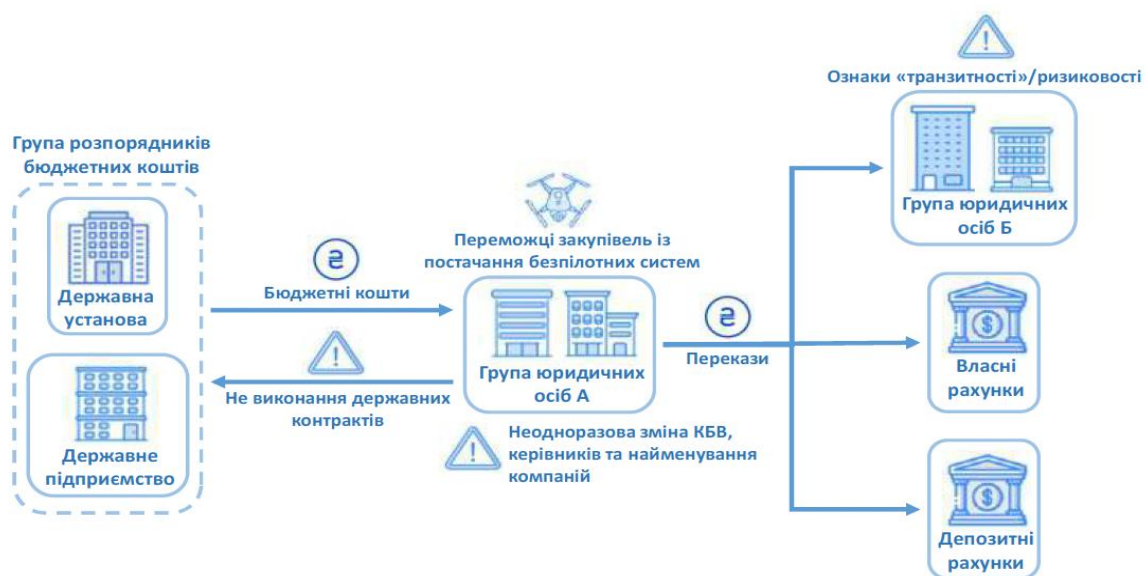

Рисунок 3.2 – Схема виведення бюджетних коштів через фіктивні операції у сфері бюджетних закупівель [37,с91].

Поряд зі зловживанням у сфері державних контрактів встановлено системні ризики неправомірного заволодіння коштами банківської установи. Зокрема, через механізми використання фіктивних юридичних договорів, що відображено на рисунку (рис.3.3)

Рисунок 3.3 – Механізм маніпулювання виконавчим провадженням для незаконного стягнення коштів [37 с 122].

Зазначена схема на рис.3.3 відображає використання фальсифікаційних документів та механізмів поступового стягнення коштів. Схема передбачає створення штучної заборгованості банку перед пов'язаними особами шляхом підробки депозитних договорів. Залучення приватного виконавця дозволяє ініціювати неправомірне списання коштів із рахунків банку. Водночас зазначена схема відображає можливість виявлення неправомірних дій через інструменти фінансового моніторингу.

Отже, представлені типологічні схеми демонструють зростаючий рівень складності фінансових операцій, що своєчасово, обмовляє необхідність постійного вдосконалення операційних і системних процесів, спрямованих на своєчасне виявлення та мінімізацію ризиків використання банківської системи у протиправних цілях. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження сучасних викликів фінансового моніторингу в Україні, що характеризується динамічними змінами фінансового середовища, цифровізацією та зростання нових загроз.

На рівні фінансових установ ключовими викликами є забезпечення належної якості ідентифікації клієнтів, удосконалення внутрішніх процедур ризик-менеджменту, автоматизації процесів виявлення підозрілих операцій, а також підвищення кваліфікації персоналу.

Зазначені виклики простежуються у регуляторній діяльності Національного банку України, який застосовує заходи впливу до фінансових установ у разі порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу. Це свідчить про посилення нагляду та орієнтацією на підвищення ефективності системи внутрішнього контролю в банках [38].

Водночас на державному рівні актуалізуються проблеми координації між суб'єктами фінансового моніторингу, зокрема між банківськими установами та Державною службою фінансового моніторингу України та правоохоронними органами. Обмеження в оперативності та повноті інформаційного обміну ускладнюють формування цілісної картини фінансових потоків і своєчасного виявлення підозрілих операцій.

Додатковими викликами є відсутність уніфікованих підходів до аналізу інформації, недостатнього рівня інтеграції інформаційних систем, а також обмежений зворотній зв'язок між учасниками системи. У сукупності це знижує ефективність превентивної функції фінансового моніторингу. Пріоритетним викликом є адаптація до нових фінансових інструментів, зокрема віртуальних активів і фінтех-рішень, які створюють додаткові можливості для приховування коштів.

Узагальнюючи зазначені проблеми та виклики, слід відзначити, що їх наявність обумовлює необхідність системного аналізу ризиків, який здійснюється в межах Національної оцінки ризиків. Даний інструмент є комплексною аналітичною основою для ідентифікації, оцінювання та моніторингу загроз і вразливостей у сфері протидії легалізації коштів і фінансування тероризму [39].

Результати Національної оцінки ризиків свідчать про збереження високого рівня загроз, що зумовлено як внутрішніми економічними факторами, так і зовнішніми чинниками, зокрема умовами військових дій та зростанням тіньових фінансових потоків. Серед ключових проблем визначено значну частку тіньової економіки, високий рівень корупційних правопорушень, а також вразливість окремих секторів економіки, передусім банківського сектору. Додатково виявлено проблему формування формального впровадження ризик-орієнтованого підходу та недостатній рівень цифровізації процесів фінансового моніторингу, що обмежує ефективність виявлених підозрілих фінансових операцій і зумовлює необхідність впровадження сучасних аналітичних інструментів.

Таким чином, результати Національної оцінки ризиків підтверджують наявність комплексних проблем у системі фінансового моніторингу України, що зумовлюють необхідність узгоджених і скоординованих дій як на первинному, так і на державному рівнях.

З урахуванням зазначених викликів та стратегічних недоліків стає очевидним, що подальший розвиток системи фінансового моніторингу потребує не лише вдосконалення внутрішніх процесів, алей й посилення інституційної взаємодії. Це зумовлено зростанням складності фінансових операцій, активною

цифровізацією банківського сектору та підвищення вимог до прозорості фінансових операцій. За таких умов система фінансового моніторингу потребує тісної координації дій між банківськими установами та державними органами, що забезпечують регулювання та нагляд у цій сфері. Передусім це передбачає підвищення рівня взаємодії з Державною службою фінансового моніторингу України та Національним банком України. Реалізація зазначених заходів у поєднанні з впровадженням сучасних цифрових технологій забезпечить підвищення якості виявлення ризикових операцій, зміцнить превентивну функцію фінансового моніторингу та сприятиме більш ефективному функціонуванню всієї системи фінансового моніторингу у відповідності до сучасних викликів фінансового ринку.

3.2 Напрями вдосконалення організації фінансового моніторингу в банківських установах в умовах цифровізації

Подальший розвиток системи фінансового моніторингу в банківських установах значною мірою залежить від координації та оперативності взаємодії між банківськими установами, Державною службою фінансового моніторингу та Національним банком України. Одним із ключових напрямків є оптимізація процедур подання та обробки інформації про підозрілі фінансові операції шляхом впровадження автоматизованих каналів звітності, що дозволяє мінімізувати вплив людського фактора, скоротити час перевірки та підвищити точність обробки даних.

Важливим аспектом підвищення ефективності є посилення аналітичної взаємодії між банківськими установами та Державною службою фінансового моніторингу України. Такий підхід передбачає не лише передачу інформації, а й отримання зворотного аналітичного продукту у вигляді індикаторів ризику, типології підозрілих фінансових операцій та рекомендацій щодо їх виявлення, що забезпечує більш точне налаштування системи ризик-менеджменту в банківській діяльності.

Провідну роль у регулюванні та методологічному забезпеченні системи відіграє Національний банк України, який гарантує єдність підходів та контроль за дотриманням вимог фінансового моніторингу. З огляду на викладене, актуальним є подальше вдосконалення ризик-орієнтованого підходу, зокрема з урахувань розвитку цифрових фінансових інструментів, впровадження нових стандартів внутрішнього контролю та розширення практики перевірок банківських установ.

Окремим стратегічним напрямом модернізації є впровадження цифрових технологій, що забезпечують автоматизацію процесів та підвищення аналітичної спроможності у виявленні підозрілих фінансових операцій. Даний напрям є визначальним в умовах трансформації системи фінансового моніторингу та потребує поглибленого аналізу на основі міжнародного досвіду. Водночас ключову роль у реалізації цього напрямку відіграють технології штучного інтелекту як найбільш ефективний інструмент обробки та аналізу великих обсягів фінансових даних.

Практичний досвід провідних банківських установ підтверджує результативність застосування штучного інтелекту у банківській сфері. Зокрема, у Hongkong and Banking Corporation впроваджено систему Anti-Money Laundering AI на базі хмарної платформи Google Cloud, яка забезпечує автоматизований аналіз транзакцій, клієнтських даних і мережових зав'язків. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє підвищити точність виявлення підозрілих фінансових операцій та знизити рівень хибних спрацювань на 60%, що сприяє концентрації ресурсів на операціях із суттєвим рівнем ризику [40].

Аналогічні результати спостерігаються у діяльності JP Morgan Chase, де застосовується система Contract Automation Software для автоматизації аналізу юридичних договорів, структур власності компаній та інших первинних документів. Система забезпечує автоматичне виявлення ризикових положень, вилучення ключових умов та аналізу структури документів у режимі реального часу, що дозволяє скоротити час обробки документів із кількох тижнів до кількох хвилин та мінімізувати кількісні помилки [41].

Отримані результати свідчать, що впровадження технологій штучного інтелекту підвищує точність, швидкість та аналітичну спроможність банківський систем контролю, що безпосередньо сприяє підвищенню ефективності фінансового моніторингу. Зниженню операційних ризиків та оптимізації процесів виявлення підозрілих фінансових операцій.

З огляду на отримані результати доцільним є впровадження технологічних інструментів ідентифікації клієнтів. У цьому напрямі перспективним є використання спеціалізованих цифрових рішень, зокрема платформи AML Bot, яка забезпечує автоматичну ідентифікацію користувачів у межах процедур KYC із застосуванням алгоритмів машинного навчання. Функціональна можливість такої системи передбачає перевірку клієнтів за міжнародними санкційними списками, базами політично значущих осіб та іншими джерелами даних, а також формування узагальненого профілю користувача й виявлення пов'язаних осіб на основі аналізу трансакційної активності [42].

Таким чином, застосування зазначених рішень підвищує рівень прозорості та забезпечує ефективну ідентифікацію їх власників у системі фінансового моніторингу.

Узагальнюючи вище наведене, слід відзначити, що система фінансового моніторингу в банківських установах України функціонує в умовах посилення складності фінансових потоків, цифрової трансформації та появи нових інструментів легалізації доходів. Це зумовлює необхідність її подальшого вдосконалення, яке має здійснюватися як шляхом посилення інституційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу, так і через впровадження сучасних технологій та аналітичних інструментів для підвищення виявлення підозрілих фінансових операцій.

Встановлено, що ключовими проблемами залишається недостатній рівень координації між суб'єктами фінансового моніторингу, обмежена оперативність інформаційного обміну, а також обмежений рівень впровадження ризик-орієнтованого підходу. Зазначені недоліки знижують ефективність виявлення підозрілих фінансових операцій та ускладнюють своєчасне реагування на ризики.

Водночас дослідження засвідчило, що перспективним напрямом розвитку є посилення цифровізації процесів фінансового моніторингу та впровадження технологій штучного інтелекту, що дозволяє перейти до більш сучасних, автоматизованих моделей аналізу фінансових операцій.

Міжнародний досвід доводить, що використання аналітичних систем дозволяє суттєво підвищити точність ідентифікації ризикових операцій, скоротити час обробки даних, підвищити оперативність реагування на фінансові ризики.

ВИСНОВКИ

1. У межах проведеного дослідження проаналізовано теоретичні засади організації системи фінансового моніторингу. Узагальнення наукових підходів вітчизняних дослідів дало змогу визначити фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю, спрямовану на виявлення та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму.

2. Встановлено, що система фінансового моніторингу виконує низьку специфічних функцій, зокрема захисну, інформаційну, наглядову та оперативно-аналітичну, які забезпечують мінімізацію репутаційних і регулятивних ризиків, а також сприяють підтриманню фінансової стабільності банківської системи як важливого чинника національної безпеки.

3. Аналіз нормативно-правового забезпечення засвідчив, що національне законодавство значною мірою гармонізовано з міжнародними стандартами, зокрема 40 рекомендаціями FATF та детективами Європейського Союзу, що формує належну правову основу протидії легалізації коштів і фінансування тероризму. Водночас потребує подальшого вдосконалення правового реагування з урахуванням сучасних викликів, зокрема розвитку криптоактивів та цифрових фінансових інструментів.

4. У межах практичної частини дослідження проаналізовано організацію фінансового моніторингу в ПАТ АБ «Південний», що дозволило визначити важливість належної регламентації внутрішніх нормативних документів, чіткої підзвітності відповідальних осіб і розмежування функціональних повноважень відповідно до концепції трьох ліній захисту.

5. Обґрунтовано значення ризик-орієнтованого підходу, який передбачає здійснення належної перевірки клієнтів, встановлення кінцевих бенефіціарів власників і політично значущих осіб, а також постійний моніторинг фінансових операцій з метою своєчасного виявлення ризиків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

6. Дослідження типологічних схем відмивання коштів дозволило встановити, що сучасні механізми легалізації коштів характеризуються ускладненням фінансових операцій та використанням складних багаторівневих схем. Виявлено найбільш уразливі для національної безпеки напрями, зокрема виведення коштів до країн, пов'язаних із фінансування тероризму, правопорушення в оборонному секторі та незаконне привласнення коштів банківських установ. Зазначені явища негативно впливають на фінансову та безпекову стабільність держави.

7. На основі проведеного аналізу визначено, що сучасна система фінансового моніторингу стикається з рядом викликів, серед яких ключовими є недостатній рівень координації між суб'єктами фінансового моніторингу, обмежена ефективність реалізації ризик-орієнтованого підходу та активний розвиток цифрових каналів дистанційного обслуговування.

8. Результати національної оцінки ризиків підтверджують, що в сучасних умовах суттєвими загрозами залишаються високий рівень тіньової економіки, поширення корупційних правопорушень та недостатня ефективність управління фінансовими ризиками, що стримує економічний розвиток України та ускладнює євроінтеграційні процеси.

9. Встановлено, що подальший розвиток фінансового моніторингу потребує вдосконалення інституційної взаємодії, розширення аналітичного обміну інформацією та впровадження сучасних цифрових технологій. Доведено, що в умовах сучасних викликів особливого значення набуває використання технологій штучного інтелекту, що підтверджується практичною діяльністю провідних міжнародних банківських установ. Це сприятиме формуванню більш стійкої прозорості та технологічно розвинутої системи фінансового моніторингу, що відповідатиме сучасним міжнародним стандартам фінансової безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛЕТЕРАТУРИ

1. Шурхало. Д Сухий закон у США: як запровадили і чому скасували URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/sukhyy-zakon-u-ssha-yak-zaprovadyly-i-chomu-skasuvaly/32714713.html> (дата звернення 1.12.2025)
2. Єгорчева С. Б. Фінансовий моніторинг в банках: монографія: Дніпро ДУЕТ, 2022. 290 с.
3. Коломишева. А. Тіньова економіка в Україні становить 19,3% ВВП,- звіт Ernst & Yong. URL: <https://financenews.com.ua/5727-tinova-ekonomika-v-ukraini-stanovyt-19-3-vvp-zvit-ernst-amp-young/> (дата звернення 3.12.2025)
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового ураження: Закон України: за станом на 1.01. 2020 р. Офіційний вид. Відомості верховної ради України 2020. № 25. СТ 171.
5. Татяненко О.А. Адміністративно-правові аспекти фінансового моніторингу бізнесу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024 с 89-94.
6. Стецюк Т. І., Димніч О. В. Фінансовий моніторинг у страхових організаціях інтеграція ризик-орієнтованого підходу. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025 с 5-16.
7. Виниченко-Кумкова Л. О., Кращук К. В. Фінансовий моніторинг у сфері протидії відмиванню грошей: поняття та міжнародні аспекти. *Юридичні науки*. 2024. №4. С 151-155.
8. Березовчук. М.О. Розробка та впровадження сучасних інструментів фінансового моніторингу у діяльність органів публічного управління в Україні. *Суспільство та національні інтереси*. 2026. №23. С 978-988.
9. Колпаков В. К. Систематика принципів фінансового моніторингу. *Техніка і наука сьогодні* 2024. №9. С 1-12.

10. Рєзін О., Рубаненко А. Ефективність фінансового моніторингу в контексті забезпечення національної безпеки держави: поняття та основні критерії. *Слово національної школи суддів України*. 2025. №2. С 135-142.

11. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2025 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/2025/Річний%20Звіт%20за%202025%20рік.pdf> (дата звернення 6.03.2026)

12. Відмивання грошей за допомогою криптовалюти URL: <https://pravoedelo.ua/vidmyvannya-groshej-za-dopomogoyu-kryptovalyuty/> (дата звернення 11.12.2025)

13. На 10% побільшало операцій, що підпадають під фінансовий моніторинг URL: <https://opendatabot.ua/analytics/financial-monitoring-2025> (дата звернення 1.01.2026)

14 Shadow figures the data of transnational crime URL: <https://gfintegrity.org/wp-content/uploads/2025/10/Shadow-Figures-Final.pdf> (дата звернення 3.01.2026)

15. Economic Declaration Paris, July 16, 1989 URL: <https://g7.utoronto.ca/summit/1989paris/communique/index.html> (дата звернення 4.01.2026)

16. Рекомендації FATF: міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансування тероризму і розповсюдження зброї масового ураження URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf> (дата звернення 5.01.2026)

17. Scommittee of expert on the evaluation anti-money laundering measures the financing of terrorism URL: <https://www.coe.int/en/web/moneyval> (дата звернення 6.01.2026)

18. Directive (EU) 2015/849 of the European parliament and the council of 20 may 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj/eng> (дата звернення 1.02.2026)

19. 17 Directive (EU) 2018/843 of the European parliament and the council of 30 may 2018 URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng> (дата звернення 1.02.2026)

20. Directive (EU) 2018/1673 of the European parliament and the council of 23 October 2018 URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng> (дата звернення 1.02.2026)

21. Про затвердження положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Закон України за станом на 19.05.2020 р. Офіційний вид. Відомості верховної ради України 2020 № 65.

22. Національний банк здійснює дослідження цифрових валют центральних банків та працює над створенням власної цифрової форми – гривні URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення 5.02.2026)

23. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. За станом на 1.01.2002р. Офіційний вид. Відомості верховної ради України 2003, №1, ст2.

24. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» За станом на 14.10.2010 офіційний вид. Відомості верховної ради України 2010. № 50-51, ст 2057.

25. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. За станом на 6.02.2014. № 50-51, ст 2075.

26. High-Risk jurisdictions subject to a call for action-13 February 2026 URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Call-for-action-february-2026.html> (дата звернення 5.02.2026)

27. Цільове оновлення в контексті імплементації стандартів FATF, щодо віртуальних
URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/Навчальні%20посібники/FATF_Цільове_Оновлення_щодо_BA_та_VASP.pdf (дата звернення 5.02.2026)

28. Державна служба фінансового моніторингу України: пріоритети діяльності та завдання у роботі URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/prioritetni-zavdannya> (дата звернення 5.02.2026)

29. ПАТ АБ «Південний» URL: <https://bank.com.ua/corp> (дата звернення 5.02.2026)

30. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань URL: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search> (дата звернення 6.02.2026)

31. Про систему Bank ID Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/bank-id-nbu> (дата звернення 6.02.2026)

32. Державні послуги онлайн URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення 6.02.2026)

33. Цифрова система аналізу контрагентів «You control» URL: https://youcontrol.com.ua/about_us/ (дата звернення 6.02.2026)

34. Цифровий сервіс для визначення контрагентів «Open data bot» URL: <https://opendatabot.ua/analytics> (дата звернення 7.02.2026)

35. Державний апарат РНБО України: державний реєстр санкцій URL: <https://drs.nsd.gov.ua> (дата звернення 7.02.2026)

36. Фінансовий моніторинг національних публічних діячів: перс онлайн: <https://per.dovidka.com.ua/online> (дата звернення 8.02.2026)

37. Типологічне дослідження: ризики та загрози легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму в умовах військової агресії російської федерації 2025 URL:

https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДСФМУ/Typology%202025_UA.pdf (дата звернення 10.03.2026)

38. Національний банк у березні 2026 року застосував до одного банку заходи впливу за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу та валютного законодавства URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-berezni-2026-roku-zastosuvav-do-odnogo-banku-i-pyati-nebankivskih-finansovih->

ustanov-zahodi-vplivu-za-porushennya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-ta-valyutnogo-zakonodavstva (дата звернення 13.03.2026)

39. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму:URL <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/HOP/Документи/Zvit.pdf.pdf> (дата звернення 14.03.2026)

40. Fighting money launderers with acritical intelligence at HSBS URL: <https://cloud.google.com/blog/topics/financial-services/how-hsbc-fights-money-launderers-with-artificial-intelligence> (дата звернення 17.03.2026)

41. JP Morgan Software does in seconds what took lawyers 360 000 Hours URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-28/jpmorgan-marshals-an-army-of-developers-to-automate-high-finance> (дата звернення 18.03.2026)

42. ANL Bot: one-stop compliance solution for crypto business URL: <https://amlbot.com> (дата звернення 19.03.2026)